

2010- 2020 YILLARI ARASINDA DEVLET YATILILIK VE BURSLULUK SINAVLARINDAKİ SOSYAL BİLGİLER DERSİ SORULARININ SOSYAL BİLGİLER BECERİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ*

İsmail Düz

Arş. Gör., Trabzon Üniversitesi, Trabzon, Türkiye
ismailduz@trabzon.edu.tr
Orcid ID: 0000-0002-0442-0227

Mehmet Akpınar

Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, Trabzon, Türkiye
makpınar66@yahoo.com
Orcid ID: 0000-0002-9216-5771

Makale Geliş Tarihi: 04/02/2022

Makale Kabul Tarihi: 11/05/ 2022

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Atıf: Düz, İ ve Akpınar, M, (2022). 2010- 2020 Yılları Arasında Devlet Yatılılık ve Bursluluk Sınavlarındaki Sosyal Bilgiler Dersi Sorularının Sosyal Bilgiler Becerileri Açısından Değerlendirilmesi. Öğretmen Adaylarının Yapay Zekâ Teknolojileri ile İlgili Farkındalıklarının Belirlenmesi. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(49), 98-112.

Öz

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de uygulanan sistemlerin bir gereği olarak öğrencilerin başarısı farklı sınavların (İOKSB, LYS, YGS, TEOG, SBS, vb.) performansları temel alınarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle çeşitli sınavlardaki soruların belli ölçütler doğrultusunda hazırlanması ayrıca öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik olması gerekir. Yapılan bu merkezi sınavlardan İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Bursluluk Sınavı (İOKSB) ortaokulların 5, 6, 7, 8’inci, liselerin hazırlık sınıfı ile 9, 10 ve 11’inci sınıfların devletten düzenli burs alabilmek için girdikleri sınavdır. Bu çalışma, 2010-2020 yılları arasında devlet yatılılık ve bursluluk sınavlarında sorulmuş olan sosyal bilgiler sorularının sosyal bilgiler becerileri açısından incelenmesi ve bu becerilerin dağılımını incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada doküman analizi yönteminden faydalanılmıştır. Araştırma kapsamında 2010-2011 ve 2019-2020 eğitim ve öğretim yılları arasında yapılmış olan bursluluk sınavlarında çıkmış olan 5. 6. 7 sınıf sosyal bilgilere ait 775 soru incelenmiştir. Yapılan incelemede bu tarihler arasında yapılmış olan sınavlarda en fazla ölçülen becerinin eleştirel düşünme becerisi olduğu görülmektedir. Eleştirel düşünme becerilerini ölçen sorulara baktığımızda bu soruların genellikle önceden elde ettiği edilen bilgiyi sorgulama, verilen öncülden çıkarım sağlama, doğrudan bilgi sorgulama, sebep sonuç ilişkisi kurabilme analiz yapabilme gibi farklı şekillerde sorgulandığı

* - Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

- Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan edilmemektedir.

görülmektedir. Yine incelenen yıllarda ölçülen becerilerin çeşitliliği noktasında bir inceleme yaptığımızda bütün sınıf seviyelerinde birbirine yakın sayıda becerinin ölçüldüğü görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Eğitimi, Beceri Eğitimi, Bursluluk Sınavı, Sosyal Bilgiler Programı, Merkezi Sınavlar

THE EVALUATION OF SOCIAL STUDIES COURSE QUESTIONS IN GOVERNMENT BOARDING AND SCHOLARSHIP EXAMS IN TERMS OF SOCIAL STUDIES SKILLS BETWEEN 2010-2020

Abstract

As is the case in many countries, the success of students is evaluated based on their performance in different exams (İOKSB, LYS, YGS, TEOG, SBS, vb.) as a requirement of the systems implemented in Turkey. For this reason, the questions in various exams must be prepared in line with certain criteria and must aim at improving the high-level thinking skills of students. Of these central exams, the Primary and Secondary Education Institutions Scholarship Exam (İOKSB) is the exam that the 5th, 6th, 7th, 8th grades of secondary schools, the preparatory class of high schools and the 9th, 10th and 11th grades take in order to receive regular scholarships from the state. The present study was conducted to examine the social sciences questions asked in the state boarding and scholarship exams between 2010-2020 in terms of social sciences skills, and also, to examine the distribution of these skills. The Document Analysis Method was used in the study. A total of 775 questions of the 5th, 6th, and 7th classes of social sciences lessons, which were asked in the scholarship exams held between the 2010-2011 and 2019-2020 academic years, were examined in the scope of the study. In this examination, it was seen that the most measured skill was the critical thinking skill in the exams held between the specified dates. When the questions that measure critical thinking skills were evaluated, it was seen that these questions were asked in different ways, such as questioning the knowledge obtained beforehand, making inferences from given premises, questioning information directly, establishing a cause-effect relationship, and making analysis. Again, when the diversity of the skills measured in the years was examined, it was found that several skills were measured close to each other at all grade levels.

Keywords: Social Sciences Education, Skills Education, Scholarship Exam, Social Studies Program, Central Examinations

Giriş

Günümüzde bilgi kazanımı, sosyal hayatın ve eğitim hayatının temel amacı olarak görülmekten çıkmaya başlamıştır. Gelişen değişen insan ihtiyaçları, günümüzde bireyin sahip olması gerektiği düşünülen özellikler, teknoloji, bilginin hızlı yayılımı, eğitim anlayışında yaşanan değişiklikler beraberinde bilgiye olan bakış açısının da değişmesini getirmiştir. Bilgi temel olarak bakıldığında olguları, kavramları, süreçleri ezberlemek mantığından artık ayrılamaya başlamıştır. Bu yeni süreçle beraber bilgiyi almak onu ezberlemekten ziyade bilginin nerede ne şekilde kullanılacağı daha önemli hale gelmiştir. Bu noktadan hareketle bilgiyi öğrenmek önemini yitirmemekle beraber bu bilginin farklı alanlara transfer edilmesi farklı alanlarda işe koşulması önemli hale gelmektedir. Bilgiyi öğrenmenin önemi göz ardı edilmemekle birlikte, birey bu bilgiyi problem çözme, eleştirel düşünmede ve yaratıcı düşünmede gibi farklı beceriler ile kullanması gerekmektedir. Beceri ise bilgi gerektiren ve performans içeren karmaşık bir eylemdir. Hem bilgi hem beceri kısa zamanda kolayca öğretilir ve öğrenilebilir. Fakat yetenek daha geç gelişir ve daha karmaşıktır. Bilgi ve becerilerin birleşmesi ile yetenek ortaya çıkmaktadır (MEB, 2005).

2010- 2020 Yılları Arasında Devlet Yatılılık ve Bursluluk Sınavlarındaki Sosyal Bilgiler Dersi Sorularının Sosyal Silgiler Becerileri Açısından Değerlendirilmesi

Eğitim, bireyin ihtiyaçlarının farklılaşmasına bağlı olarak değişmekte ve bu ihtiyaçlara paralel olarak daha karmaşık hale gelmektedir. Kazanılan her beceri beraberinde farklı becerilerin kazanılmasını zorunlu hale getirmektedir. Bunun bir sonucu olarak günümüzde çağdaş eğitimin bireyden beklediği özellikler, günümüz bireylerinin becerilerini çeşitlendirmesidir. Eğitim öğretim aşmasında bilgi alışverişinden ziyade bu bilginin farklı becerilere evrilmesi gittikçe önem kazanmaktadır. Bu sebeplerden dolayı modern okullarda düşünen, eleştiren, üreten, bilgiye ulaşma noktasında kullanacağı yöntemleri bilen bu yöntemleri pratikte kullanma yeteneğine sahip ve farklı düşünme becerilerini işe koşabilen bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir (Seferoğlu, S.S. ve Akbıyık, C.). Bu özelliklere sahip insan yetiştirmenin yolu bu becerileri kazandırabilecek öğretmenlerinde yetiştirilmesine bağlıdır. Yine salt bilgiden ziyade uygulamaya dönük öğretim programları tasarlamak ve bu doğrultuda öğrenme ve öğretme sürelerini düzenlemek son derece önemlidir. 2005 yılından beri öğretim programlarının dayandığı felsefeye baktığımızda bilgiyi öğrencilere aktarmaktan çok bu bilgiye nasıl ulaşacağına dair becerilerin bireylere kazandırılmasının son derece önemli olduğunu görmekteyiz. Bilgiyi beceriye çevirme bilginin farklı durumlarda kullanılması yapılandırıcılık eğitim felsefesinin savunduğu görüşlerden bir tanesidir. Bilgiyi bu farklı alana taşıyabilme ise bilgiyi beceri haline getirmesiyle daha mümkün olacaktır.

2005 Sosyal Bilgiler programını oluşturan temel öğelerden birisi olan beceri; bilgi gerektiren ve performans içeren karmaşık bir eylem olup öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir (TTKB, 2005: 3). Beceri eğitiminin, öne çıkarılmasının nedenleri incelendiğinde modernleşme, küreselleşme, demokratikleşme, teknoloji, bilişim gibi toplumsal değişme dinamiklerinin etkisiyle giderek karmaşık hale gelen insanın toplum, kültür, devlet, bilgi ve teknoloji ile ilişkisinin daha üst düzeyde zihinsel ve toplumsal beceriler gerektirmesi olduğu öne sürülebilir (Özpolat, 2009: 249-267).

2004-2005 eğitim öğretim yılında yayımlanan öğretim programlarında programın temel öğeleri arasında kazanımlarla birlikte kavram, beceri ve değer öğretimi de yer almıştır. 2005 yılında yayımlanan Sosyal Bilgiler dersi 6-7 sınıflar öğretim programı ve kılavuzunda beceri öğrencilerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetler olarak tanımlanmaktadır. 2005 yılında yayımlanan Sosyal Bilgiler öğretim programında ilköğretim 4-7 sınıf düzeyinde diğer derslerle birlikte ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanında kendine özgü 6 beceriyi kazandırmak da hedeflenmiştir (TTKB, 2005). Bununla birlikte sosyal bilgiler alanına özgü becerilerin tümünün bu alana özgü beceri mi yoksa diğer derslerde kazandırılması gereken temel becerilerden biri olduğu tartışmaya açıktır

Beceri öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir. Sosyal Bilgiler Programı, ilköğretim 4- 8. Sınıf düzeyinde diğer derslerle birlikte ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanında, kendine özgü 6 beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır. Bu beceriler aşamaları ile aşağıda gösterilmiştir. Bu becerilerin bazılarını ya da aşamaların, üniteler göz önünde bulundurularak, doğrudan verilecek beceri olarak programda yer verilmektedir. Bu becerileri şöyle sıralayabiliriz:

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Becerileri, (MEB ,2005).

1. Eleştirel Düşünme Becerisi
2. Yaratıcı Düşünme Becerisi
3. İletişim Becerisi
4. Araştırma Becerisi
5. Problem Çözme Becerisi
6. Karar Verme Becerisi
7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi
8. Girişimcilik Becerisi
10. Gözlem Becerisi
11. Mekânı Algılama Becerisi
9. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi
12. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
13. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
14. Sosyal Katılım Becerisi
15. Empati Becerisi

2018 yılında uygulamaya konulan yeni sosyal bilgiler dersi öğretim programında ise 27 temel becerinin kazandırılması amaçlanmaktadır. Belirtilen becerilerin Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi ile ve programdaki amaçlarla uyumlu olduğu görülmektedir. 2018 yılı sosyal bilgiler programı becerileri şu şekildedir;

1. Araştırma
2. Çevre okuryazarlığı
3. Değişim ve sürekliliği algılama
4. Dijital okuryazarlık
5. Eleştirel düşünme
6. Empati
7. Finansal okuryazarlık
8. Girişimcilik
9. Gözlem
10. Harita okuryazarlığı
11. Hukuk okuryazarlığı

12. İletişim
13. İş birliği
14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme
15. Kanıt kullanma
16. Karar verme
17. Konum analizi
18. Medya okuryazarlığı
19. Mekânı algılama
20. Öz denetim
21. Politik okuryazarlık
22. Problem çözme
23. Sosyal katılım
24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
26. Yenilikçi düşünme
27. Zaman ve kronolojiyi algılama

Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan becerilere genel anlamda bakıldığında öğrencilerin hem bireysel ve sosyal gelişimlerinin yansira mesleki gelişimlerine de katkı sağlayacak niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Bu noktadan hareketle programa bakıldığında iletişimi Türkçeyi etkili ve doğru kullanma vb. beceriler bireysel gelişime katkı sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir. Bu tür bireysel beceriler diğer becerilerin kazanılması noktasında katkı sağlamaktadır. Sosyal anlamda becerilere bakıldığında iş birliği, empati, sosyal katılım gibi becerileri örnek gösterebiliriz. Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin sayısına bakıldığında 2005 yılındaki sayı ve özellikler bakımından önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. 2005 programında yer alan becerilerin dokuzu genel beceri kategorisinde görülürken geriye kalan altı beceri sosyal bilgilere özgü beceriler olduğu görülmektedir (Mutluer, 2013). 2018 yılında beceriler 27'ye çıkarılmıştır. Programın yapısı ve özelliklerine bakıldığında genel ve özel ayırımının ortadan kaldırıldığı görülmektedir. Ayrıca becerilerin öğrenme alanlarına ve kazanımlara göre dağılımının da yapıldığı görülmektedir. Programdaki becerilerin bireysel, sosyal ve mesleki boyutlara göre bir dağılım yapıldığı görülmektedir. Programdaki becerilerin 4. Sınıftan başlayarak 7. sınıf sonuna kadar sarmal bir yapıda devam ettiği görülmektedir (Görmez,2018).

Beceriler açısından bakıldığında alt düzey düşünme becerileri, öğrencinin düşünme yeteneğini kullanması noktasında daha az katkı sağlarken, üst düzey düşünme becerileri, öğrencilerin bilgiye ulaşmada kullanacakları yöntemleri çeşitlendirmede, kendi bilgilerini test etmede, problemlerin farkına varma ve onlar için çözüm yolları üretmede çok kullanışlıdır. Bu sebeplerden dolayı becerileri ölçmede kullanılacak sorular daha çok alt seviyedeki öğrenmeleri değil, farklı seviyelerdeki öğrenmeleri de kapsayacak nitelikte ve çeşitlilikte olmalıdır. Ölçme işlemi okulların ders başarısını belirleme, öğrencilerin eksikliklerini giderme, amaç hedef ve davranışların tutarlılık seviyesini görme gibi amaçlarla yapılırken öğrenci seçme sınavlarında da

belirlenen kriterlere uygun öğrenci alımında temel kriterlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sınavlar derslere yönelik ölçme ve değerlendirme süreçlerinde derse ait kazanımlar temel almaktadır (Gündüz, 2009). Günümüzde artan beceri eğitimi ve kazanılması beklenen bu becerilerin ölçülmesi noktasında da eğitim sürecinde yapılan sınavların ve merkezi sınavların becerilere de yönelik hale gelmesi belirlenen hedeflere ulaşma noktasında öneme sahiptir. Özellikle merkezî sınavlarda kullanılan test yöntemi, ülke genelinde derse ait kazanımların gerçekleşip gerçekleşmediğini belirlemede geniş kapsamlı bir ölçme ve değerlendirme niteliği taşımaktadır. Programın içerisinde yer alan becerilerin ne düzeyde olduğu, özellikle düşünme becerilerinin çeşitliliği ve hangi seviyede olduğu yapılan sınavların ölçme amaçları arasında yer almaktadır. Sosyal bilgiler dersine yönelik soruların yer aldığı ulusal sınavlara baktığımızda karşımıza bursluluk sınavı çıkmaktadır. Merkezi sınavlarda öğretim programında yer verilmiş olan becerilerin ne düzeyde yansıtıldığı amaçlanan beceri kazanımının ne seviyede olduğu, bu becerilerin sorulara dağılımı açısından merkezi bir sınav olan bursluluk sınavı seçilmiştir. Beceriler bir yönüyle sosyal bilgiler dersinin üç temel sacayağı olan bilgi beceri ve tutum kavramları arasında karşımıza çıkmaktadır. Akademik başarının yanı sıra artık günümüzde bu akademik becerinin farklı alanlara transfer edilmesi, kendi öğrenme yollarının keşfi, bilgiyi yapılandırma gibi temel kazanımlar önemini artırmaktadır. Becerilerin eğitim öğretim amaçları arasında önemli bir konuma gelmesi bu becerilerin kazanım yolları kadar değerlendirme yöntemleri açısından da önemlidir. Bu değerlendirmeler eğitim öğretim ortamlarında olduğu gibi ulusal bazda yapılan sınavlarda da ne düzeyde ölçüldüğü eğitim açısından önem kazanmaktadır. Eğitim öğretim ortamında kazandırılmaya çalışılan sosyal bilgiler öğretim programı becerilerinin merkezi sınavlara ne kadar yansıtıldığı bu çalışmanın amacıdır. MEB tarafından yapılan bursluluk sınavlarında 2010-2020 yılları arasında sorulmuş olan sosyal bilgiler dersine ait sorular program içerisinde yer alan becerilerin hangi seviyede, hangi yılda ve kaç beceriyi ölçmeye yönelik olduğu bu çalışmayla ortaya konulmuştur. Alanyazında önemli bir eksikliği doldurmak, elde edilen bulgularla politika yapıcılarına ve eğitim uzmanlarına veri kaynağı oluşturmak, İOKSB sorularının sosyal bilgiler programında yer alan becerileri kapsamında değerlendirmek amacıyla bu araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Yöntem

Bu çalışma nitel yaklaşım doğrultusunda var olan kaynakların derinlemesine analizine dayandığı için doküman analizi araştırma modeli kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2011) doküman incelemesini “araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” şeklinde tanımlamıştır. Hancock, Ockleford ve Windridge (2007) doküman incelemesinde politika belgeleri, görev bildirimleri, toplantı tutanakları, yıllık raporlar, davranış kuralları, web siteleri, e posta dizisi, vaka notları vb. materyaller kullanılabilmesine değinmiştir. Çalışmanın amacı için istenilen olgu veya kaynaklar hakkında bilgi içeren yatılılık ve bursluluk sınavı sosyal bilgiler dersi sorularının analizinin gerekliliği bu yöntemin tercih edilmesinde etkili olmuştur.

Evren ve Örneklem

Araştırma verilerinin kaynağını Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu web sayfasında yer alan merkezi sınav sistemleri bölümünde yer alan 2010-2020 yılları arasında yapılmış olan bursluluk sınavlarındaki sosyal bilgiler dersine ait 775 soru oluşturmaktadır.

Uygulama ve Verilerin Analizi

Araştırmada, nitel veri toplama araçlarından doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi yaparken izlenilebilecek bir dizi aşama vardır:

2010- 2020 Yılları Arasında Devlet Yatılılık ve Bursluluk Sınavlarındaki Sosyal Bilgiler Dersi Sorularının Sosyal Silgiler Becerileri Açısından Değerlendirilmesi

1. Dokümanlara ulaşma
2. Orijinalliği kontrol etme
3. Dokümanları anlama,
- 4- Veriyi analiz etme
5. Veriyi kullanmadır.

Çalışmanın içeriğini oluşturan devlet parasız yatılılık ve bursluluk sınavlarına ait olan sınavların dokümanlarına Millî Eğitim Bakanlığının web sayfasında yer alan merkezi sınav bölümündeki bursluluk sınavlarının 2010-2020 yılları arasında yapılmış olan soruları üzerinde ulaşılmıştır. Resmi siteden alınan soruların orijinalliği noktasında bir çalışma yapılmasına gerek kalmamıştır. Üçüncü aşama olan dokümanları anlama basamağında sınavlarda sorulmuş olan sosyal bilgiler sorularının hangi beceriyi ölçtüğü noktasında veriler becerilerin özellikleri göz önünde bulundurularak iki farklı araştırmacı tarafından sorular beceri kapsamında değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmenin ardından sorular becerilerin alt kategorileri göz önünde bulundurularak analiz sürecine tabi tutulmuştur. Bu süreçte iki araştırmacı da kendi analiz ve analiz gerekçelerini oluşturmuşlardır. Oluşturulan bu analiz sonuçlarının karşılaştırılmasından sonra sorular beceriler kapsamında kategorize edilmiştir. Kategori geliştirmede, araştırmanın amacı göz önünde bulundurularak soruların hangi becerileri ölçtüğü hangi sınıf seviyesinde olduğu ve hangi yıllarda sorulduğu noktasında kategorileştirme işlemi yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, MEB tarafından yapılan devlet parasız ve yatılı bursluluk sınavının sosyal bilgilere ait bölümü ölçtüğü beceriler açısından incelenmiş ve ulaşılan bulgular tablolar aracılığıyla ortaya konulmuştur.

Tablo 1: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi 2010-2020 Arasında Çıkan Bursluluk Sınav Sorularının Beceri Dağılımı

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Toplam
Araştırma												
Çevre okuryazarlığı			1		3				3	5	7	19
Değişim ve sürekliliği algılama	1	1		1						1	1	5
Dijital okuryazarlık								1	1	1		3
Eleştirel düşünme	21	15	20	19	17	16	17	11	18	9	13	176
Empati												
Finansal okuryazarlık												
Girişimcilik					1		1					2
Gözlem												

Harita okuryazarlığı	1	2	2	3	1	5	2	1	1	1	1	20
Hukuk okuryazarlığı	3	2		3	1	3	1	3	3	2	2	23
İletişim												
İş birliği										1		1
Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme												
Kant kullanma												
Kant kullanma	3	2	1	3			1	2	1	1	1	15
Karar verme			1									
Konum analizi	1											1
Medya okuryazarlığı				1								1
Mekânı algılama	1											1
Öz denetim												
Politik okuryazarlık					1		1	3		3		8
Problem çözme												
Sosyal katılım												
Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	1	1	2	1	1	2	2	3	1	2		16
Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma				2		1	1			1		5
Yenilikçi düşünme												
Zaman ve kronolojiyi algılama	1	1	1			1	1	1				6

Yukarıda tabloyu incelediğimizde toplam 27 olan beceri sayısının 17 sinin sorgulandığını görmekteyiz. En fazla sorgulanan beceri (176) eleştirel düşünme becerisi iken en az sorgulanan beceriler ise mekânı algılama, medya okuryazarlığı, konum analizi, iş birliği, (1) becerileridir. Yenilikçi düşünme, sosyal katılım, problem çözme, kalıp yargı ne önyargıyı fark etme, iletişim, finansal okuryazarlık, empati, araştırma becerileri gibi farklı becerilere ait sorulara rastlanmamıştır. Yine tabloya baktığımızda harita okuryazarlığı, tablo grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, kanıt kullanma, hukuk okuryazarlığı, harita okuryazarlığı, eleştirel düşünme gibi farklı becerilerin birçok yılda sorgulandığını görmekteyiz. Dijital okuryazarlık becerisinin ilk yıllarda sorgulanmadığını görürken son yıllarda bu beceriye yönelik sorulara yer verildiğini görmekteyiz.

Tablo 2: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi 2010-2020 Arasında Çıkan Bursluluk Sınav Sorularının Beceri Dağılımı

2010- 2020 Yılları Arasında Devlet Yatılılık ve Bursluluk Sınavlarındaki Sosyal Bilgiler Dersi Sorularının Sosyal Silgiler Becerileri Açısından Değerlendirilmesi

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Toplam
Araştırma								1		1		2
Çevre okuryazarlığı		1	1	1	3	2	2	1	1	2	2	16
Değişim ve sürekliliği algılama				1	1	1		1			1	5
Dijital okuryazarlık												
Eleştirel düşünme		16	13	19	18	17	14	16	17	9	13	152
Empati												
Finansal okuryazarlık									1			1
Girişimcilik						1	2			3		6
Gözlem												
Harita okuryazarlığı		3	3	1	1	1	4	2	2	1	3	21
Hukuk okuryazarlığı		1	2	2			2	2	3	2		14
İletişim												
İş birliği												
Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme					1	1						2
Kanıt kullanma		4	1	4	2	1	2		3		3	21
Karar verme												
Konum analizi		1	1		1	2				1	1	7
Medya okuryazarlığı				1								
Mekânı algılama												
Öz denetim												
Politik okuryazarlık		1	3		1	1	1	1		3		11
Problem çözme												
Sosyal katılım												
Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama			1	3	1							5

Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma	2	2	2
Yenilikçi düşünme			
Zaman ve kronolojiyi algılama		1	1

Yukarıda tabloyu incelediğimizde toplam 27 olan beceri sayısının 15 inin sorgulandığını görmekteyiz. En fazla sorgulanan beceri (152) eleştirel düşünme becerisi iken en az sorgulanan beceriler ise zaman ve kronolojiyi algılama, Türkçeyi doğru güzel ve tekili kullanma, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, finansal okuryazarlık, araştırma becerisi gibi becerileridir. Yenilikçi düşünme, sosyal katılım, problem çözme, öz denetim, mekânı algılama, iş birliği, iletişim, dijital okuryazarlık, becerileri gibi farklı becerilere ait sorulara rastlanmamıştır. Yine tabloya baktığımızda politik okuryazarlık, konum analizi, kanıt kullanma, hukuk okuryazarlığı, harita okuryazarlığı, eleştirel düşünme, çevre okuryazarlığı gibi farklı becerilerin birçok yılda sorgulandığını görmekteyiz.

Tablo 3: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi 2010-2020 Arasında Çıkan Bursluluk Sınav Sorularının Beceri Dağılımı

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Toplam
Araştırma												
Çevre okuryazarlığı								2	2	1	4	9
Değişim ve sürekliliği algılama			1	3	1	2	4	1	1	1		14
Dijital okuryazarlık							1					1
Eleştirel düşünme			19	13	13	14	12	12	16	15		114
Empati					1				1	1	1	4
Finansal okuryazarlık												
Girişimcilik			2	1	2			2	1		2	11
Gözlem						2						2
Harita okuryazarlığı				1			2	2	1			6
Hukuk okuryazarlığı				1		1		2	1	2		7
İletişim						1	1	1	1	2	4	10
İş birliği												

2010- 2020 Yılları Arasında Devlet Yatılılık ve Bursluluk Sınavlarındaki Sosyal Bilgiler Dersi Sorularının Sosyal Silgiler Becerileri Açısından Değerlendirilmesi

Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme									
Kanıt kullanma	4	3	4	2		2	1		16
Karar verme									
Konum analizi				1					1
Medya okuryazarlığı	1	2					2		5
Mekânı algılama									
Öz denetim									
Politik okuryazarlık	1	2	1	1	1	1	1	2	10
Problem çözme									
Sosyal katılım									
Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	1	1	2		1	2	1	1	9
Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma		1		1		1	1	1	5
Yenilikçi düşünme									
Zaman ve kronolojiyi algılama							1		1

Yukarıda tabloyu incelediğimizde toplam 27 olan beceri sayısının 17 sinin sorgulandığını görmekteyiz. En fazla sorgulanan beceri (114) eleştirel düşünme becerisi iken en az sorgulanan beceriler ise zaman ve kronolojiyi algılama, konum analizi, gözlem, dijital okuryazarlık, araştırma becerisi gibi becerileridir. Yenilikçi düşünme, sosyal katılım, problem çözme, öz denetim, mekânı algılama, iş birliği, iletişim, dijital okuryazarlık, becerileri gibi farklı becerilere ait sorulara rastlanmamıştır. Yine tabloya baktığımızda politik okuryazarlık, konum analizi, kanıt kullanma, hukuk okuryazarlığı, harita okuryazarlığı, eleştirel düşünme, çevre okuryazarlığı gibi farklı becerilerin birçok yılda sorgulandığını görmekteyiz.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, 2010-2020 yılları arasında devlet yatılılık ve bursluluk sınavlarında sorulmuş olan sosyal bilgiler sorularının sosyal bilgiler becerileri açısından incelenmesi ve bu becerilerin dağılımını incelemek amacıyla yapılmıştır. Yapılan incelemede bu tarihler arasında yapılmış olan sınavlarda en fazla ölçülen becerinin eleştirel düşünme becerisi olduğu görülmektedir. Eleştirel düşünme becerilerini ölçen sorulara baktığımızda bu soruların genellikle önceden elde ettiği

bilgiyi sorgulama, verilen öncülden çıkarım sağlama, doğrudan bilgi sorgulama, sebep sonuç ilişkisi kurabilme analiz yapabilme gibi farklı şekillerde sorgulandığı görülmektedir. Yine incelenen yıllarda ölçülen becerilerin çeşitliliği noktasında bir inceleme yaptığımızda bütün sınıf seviyelerinde birbirine yakın sayıda becerinin ölçüldüğü görülmektedir. Genel anlamda bakıldığında özdenetim, problem çözme, sosyal katılım, yenilikçi düşünme gibi becerilerin doğrudan ölçülmediği belirlenmiştir. Çalışmada mekânı algılama, medya okuryazarlığı, konum analizi, iş birliği, zaman ve kronolojiyi algılama, Türkçeyi doğru güzel ve etkili kullanma, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, finansal okuryazarlık, araştırma becerisi, dijital okuryazarlık gibi becerilerin daha az sorgulandığı belirlenmiştir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde Çelikkaya, (2011) tarafından yapılan araştırmada eleştirel düşünme becerilerinin öğrencilere kısmen kazandırıldığı sonucuna ulaşmıştır, yine aynı çalışmada yaratıcı düşünme, iletişim araştırma, problem çözme, karar verme, girişimcilik, mekânı algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım ve empati becerilerinin de kısmen kazandırıldığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca sosyal bilgilere özgü olan becerilerin ölçülmesi noktasında da yeterli soru sorulmadığı görülmektedir. Sosyal bilgiler programında yer alan ve programın sosyal bilgilerinin kendine özgü becerileri olarak ifade ettiği mekânı algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım ve empati becerilerinin ölçüldüğü soru sayısı da yeterli düzeyde değildir. Taşkıran, Baş, Bulut, (2016) tarafından yapılmış olan çalışmada öğretmenlerin bu becerilerin kazandırılması noktasında karasız kaldıkları görülmektedir. Bu araştırmada da becerileri ölçen soruların dağılımına baktığımızda dağılımın belirli beceriler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretim programı incelendiğinde farklı sosyal bilim disiplinlerinden faydalandığı görülmektedir. Bu şekilde belirli beceriler üzerine yoğunlaşmak öğrencilerin gelişimsel olarak olaylara daha bütüncül olarak bakma becerisini olumsuz etkilemektedir. Çünkü sosyal bilgiler eğitimi sürecinin yapısında çok disiplinli bir anlayış vardır. Öğrenme alanlarının içeriğine bakıldığında kazanımlarla becerilerin birebir eşleştirildiği görülmektedir (MEB, 2018). Öğrencilere bu becerilerin kazandırılması sosyal bilgiler programının hedefleri arasındadır. Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin; bireysel becerileri geliştirme, fiziki çevreyi koruma, sosyal çevre ile ilişkiler geliştirme ve sosyal katılımı geliştirmeye yönelik olduğu görülmektedir (Doğanay, 2008). Yine sosyal bilgilerde becerilere bakıldığında becerilerin geçmişle bugün arasında ilişkiyi güçlendirme noktasında katkıları vardır. Bu ilişkiye katkı sağlayacak becerilere baktığımızda empati, değişim ve sürekliliği algılama, zaman ve kronolojiyi anlama, kanıt kullanma gibi beceriler sayılabilir. Fakat bu becerileri de ölçmeye yönelik soru sayısı da yeterli seviyede değildir. Yine geçmiş ve gelecek arasında bağ kurma noktasında en önemli becerilerden bir tanesi empati becerisidir. Empati becerisinin yapılan sınavlarda sorgulandığı soru sayısı oldukça azdır. Bu konuda Karaçalı, Taze, Dilek (2018) tarafından yapılan tarihsel empati çalışmasında kadın hakları konusunda öğrencilerin geçmişte kadın hakları noktasında yaşanan eşitsizlikler ve güçlükler noktasında geçmiş ile bugün arasında empati kurma becerisinin geliştiği görülmektedir. Sosyal bilgiler programında becerilere diğer bir açıdan sosyo ekonomik yandan da bakmak mümkündür. Bu boyut paralelinde hem sosyal hem de ekonomik gelişimi etkileyecek becerilerinde yine öğrencilere kazandırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu becerilere baktığımızda; finansal okuryazarlık, girişimcilik, sosyal katılım, tablo, grafik diyagram çizme yorumlama becerileri karşımıza çıkmaktadır. Güvenç (2017) tarafından yapılan çalışmada hayat bilgisi, sosyal bilgiler, matematik derslerinde finansal okuryazarlık becerisinin kazandırılmasında önemli katkılarının olacağı düşünülmektedir. Sosyal bilgilerin alana has becerilere baktığımızda;

- 1- Sosyal Katılım
2. Gözlem
3. Empati
4. Zaman ve Kronolojiyi Algılama
5. Değişim ve Sürekliliği Algılama
6. Mekânı Algılama gibi becerilerin olduğunu görmekteyiz.

Sınavda sorulan soruları incelediğimizde de alana ait becerileri incelediğimizde de bu becerilere ait sorularında dağılımının istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Alanda yapılan çalışmalara baktığımızda da ulaşılmış olduğumuz sonuca paralel sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Çelikkaya, T. & Kürümlüoğlu, M. (2017) tarafından yapılan çalışmaya göre; sosyal bilgiler dersine ait alan becerilerinden mekânı algılama, gözlem ve tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme becerileri iyi şekilde aktarılırken, tablo, diyagram ve grafik okuma, sosyal katılım ve grafik hazırlama becerilerinin ise yeterli düzeyde aktarılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal bilgiler dersine ait bu beceriler, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetler olarak görülmekte ve aynı zamanda öğrencilerin programda yer alan konuları ve etkinlikleri daha kalıcı ve anlamlı olarak öğrenmesine yardım eden unsurlar olarak görülmektedir (Safran, 2011). Kazandırılan bu becerilerin düşünsel anlamda ne seviyede olduğu noktasında da sınavlar son derece önemlidir. Becerilerin düşünsel seviyede geliştirilmesi, bu becerilerin hangilerinin ne seviyede kazanıldığı, bunların hangilerinin merkezi sınavlarda dikkate alındığı bu noktada becerilerin kazanılması açısından önemlidir. Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin sorgulanması, bu becerilerin hangi sınıf düzeyinde hangi oranda ve hangi beceriye yönelik olarak yapıldığının ortaya çıkarıldığı bu araştırma bundan sonraki süreçte farklı becerilerin işe koşulması, bunların ölçülmesi noktasında soruların hazırlanması, sorgulanan becerilerin çeşitlendirilmesi noktasında katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Baş, K, Taşkıran, C, Bulut, B. "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Görüşleri". Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 2016 (2016): 75-84

Doğanay, A. (2008). *Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi*. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(2), 77-96.

Çelikkaya, T. & Kürümlüoğlu, M. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kazandırılması Hedeflenen Alan Becerilerine Kitaplarda Yer Verilme Durumu*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 14 (40) , 141-158 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/33533/311117>

Görmez, E. "Güncellenen Sosyal Bilgiler Programının Politik Okuryazarlık Becerisi Bakımından Yeterliliği". Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 6 (2018): 109-114

Gündüz, Y., 2009. *İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf sorularının ölçme araçlarına ve Bloom'un bilişsel alan taksonomisine göre analizi*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2, 150-165.

Güvenç, H. (2017). *Öğretim Programlarımızda Finansal Okuryazarlık*. Elementary Education Online, 16(3), 935-948.

Hancock B., Windridge K., and Ockleford E. An Introduction to Qualitative Research. The NIHR RDS EM / YH, 2007

Karaçalı Taze, H, Dilek, G. ""Kendinizi Bizim Yerimize Koyup Düşünmenizi İstiyorum": Kadın Haklarının Öğretimi Üzerine Bir Tarihsel Empati Çalışması". Kastamonu Eğitim Dergisi 26 (2018): 1737-1750

MEB (2018) *Sosyal Bilgiler Dersi 4. 5. 6.ve 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Klavuzu*, ttkb.meb.gov.tr. (Erişim Tarihi: 09.04.2021) adresinden alıntı yapılmıştır.

MEB, *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4-5.sınıflar)*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi Ankara:2005.

MEB, *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4, 5, 6 ve 7. Sınıf)*, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2005.

Mutluer, C. (2013). *Sosyal Bilgiler Programlarında Yer Alan Beceriler Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşleri (İzmir menemen örneği)*. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(7), 355-362.

Özpolat, A. (2009). *Toplumsallaşma Hedefleri Açısından 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*. Milli Eğitim Dergisi, 182, 249-267.

Safran, M. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (s. 2-16). B. Tay ve A. Öcal (Ed.), Ankara: Pegem Akademi.

Seferoğlu, S.S. ve Akbıyık, C. *Eleştirel Düşünme ve Öğretimi*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. (36)193-200.Ankara: 2006

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. baskı). Ankara: Seçkin Yayınları

Extended Abstract

As is the case in many countries, the success of students is evaluated based on their performance in different exams as a requirement of the systems implemented in Turkey. For this reason, the questions in various exams must be prepared in line with certain criteria and must aim at improving the high-level thinking skills of students. Among these central exams, Primary and Secondary Educational Institutions Scholarship Examination (PSEISE) is the exam taken by the 5th, 6th, 7th, 8th grades of secondary schools, and the 9th, 10th, and 11th grades of high schools to receive regular scholarships from the state. The present study was conducted to examine the social sciences questions asked in the state boarding and scholarship exams between 2010-2020 in terms of social sciences skills, and also, to examine the distribution of these skills. The Document Analysis Method was used in the study. A total of 775 questions of the 5th, 6th, and 7th classes of social sciences lessons, which were asked in the scholarship exams held between the 2010-2011 and 2019-2020 academic years, were examined in the scope of the study. In this examination, it was seen that the most measured skill was the critical thinking skill in the exams held between the specified dates.

Methodology

Since this study is based on an in-depth analysis of existing sources in line with the qualitative approach, the document analysis research model was used. Yıldırım and Şimşek (2011) defined document review as "it includes the analysis of written materials containing information about the phenomenon or events that are aimed to be researched". Hancock,

Ockleford, and Windridge (2007) documented their review of policy documents, mission statements, meeting minutes, annual reports, codes of conduct, websites, email threads, case notes, etc. mentioned that the materials could be used. The necessity of analyzing the social studies course questions in the boarding and scholarship exam, which contains information about the desired phenomenon or resources for the purpose of the study, has been effective in the preference of this method.

Findings

In this examination, it was seen that the most measured skill was the critical thinking skill in the exams held between the specified dates. When the questions that measure critical thinking skills were evaluated, it was seen that these questions were asked in different ways, such as questioning the knowledge obtained beforehand, making inferences from given premises, questioning information directly, establishing a cause-effect relationship, and making analysis. Again, when the diversity of the skills measured in the years was examined, it was found that several skills were measured close to each other at all grade levels. When considered in general terms, the skills such as self-control, problem-solving, social participation, innovative thinking of the students on social sciences were seen as abilities designed to be acquired, developed, and transferred to life during the learning process, and were also considered as elements helping students learn the subjects and activities in the curriculum more permanently and meaningfully. Examinations are extremely important in terms of the intellectual level of these skills. Developing skills at an intellectual level, which of these skills are acquired at what level, and which of these are considered in central exams are important in terms of acquiring skills at this point. The present study, in which the skills in the social sciences program were questioned, and in which grade level and for which skill these skills were revealed, will contribute to the use of different skills in the next process for the preparation of questions to measure these skills, and the diversification of the questioned skills. The study was conducted to examine the questions on the social sciences asked in the state boarding and scholarship exams between 2010-2020 in terms of social sciences skills and to evaluate the distribution of these skills. It was seen that the most measured skill in the exams held between these dates was the critical thinking skill. When the questions measuring critical thinking skills were evaluated, it was seen that these questions are generally asked in different ways, such as questioning the knowledge obtained beforehand, making inferences from a given premise, questioning information directly, establishing a cause-effect relationship, and making analysis. Again, when the diversity of the skills measured in the years was examined, it was seen that several skills were measured close to each other at all grade levels. In general, it was determined that skills such as self-control, problem-solving, social participation, and innovative thinking were not measured directly. It was determined in the present study that skills such as space perception, media literacy, location analysis, cooperation, perception of time and chronology, using Turkish correctly and effectively, recognizing stereotypes and prejudices, financial literacy, research skills, and digital literacy were questioned less. It was also seen that not adequate questions were asked to measure the skills specific to social sciences. The number of questions in the social sciences curriculum, which measures the skills of perceiving space, perceiving time, and chronology, perceiving change and continuity, social participation, and empathy, which the program expresses as the specific skills of social sciences, was also not at an adequate level.